

BARIŞ, SAVAŞ VE EĞİTİM

Doç. Dr. Abdullah DEMİRTAŞ(*)

GİRİŞ

Bu yazı, yılın ilk aylarında yanbaşıımızda süren Körfez Savaşının heyecanlı ve korkulu olduğu kadar savaşanlar ve savaşmayanlar için de acı dolu günlerinde kaleme alınmıştır. Çağımız teknolojisinin işe koşulduğu bu savaşı radyo, televizyon ve gazetelerden izledikçe insanın, insan olarak ve genelde insan toplumu olarak savaş ve barış konusunda düşünmemesi mümkün değildir. İlk kabilelerden modern toplumlara kadar maddi ve manevi zararların yanı sıra suçlu ve suçsuz ölen ve yaralanan insanların sayısı da milyonlarla ölçülmektedir. Akıl durdurucu mal ve can kayıpları, bozulan doğal ve kültürel çevre ve değerleri göz önüne alınca barışın ne denli arzu edilen, fakat insanın kolayca anlayamadığı sihirli bir kavram olduğu görülmektedir.

Barış ve savaş konusunda bizi en fazla ilgilendiren asıl husus, barış ve savaşın ne olduğu ve aralarındaki ilişkiden çok, barış ve savaşın (1) eğitimle ve öğretimle ilişkisi olup olmadığı, (2) varsa nasıl bir ilişki olduğu ve (3) barış ve savaş konusunda eğitimcilerle düşen görevin neler olabileceğidir. İnsanlığın ensesine yapışan cahilliğin, fakirliğin ve hastalıkların eğitimle olan ilişkileri bilinmekle birlikte insanlığın gelişip yükselmesini önleyen savaşların yok edilmesi veya azaltılmasında eğitime, dolayısıyla eğitimcilerle düşen sorumluluklar henüz pek açıklık kazanmış değildir.

Öncelikle barış ve savaş ilişkisi ve kavramlarını açıklamamız ve çok iyi bildiğimiz halde savaşların mahiyetini ve getirdiği zararları, herhalde, bir kere daha hatırlayıp konu üzerinde düşünmemiz gerekmektedir. Çünkü, insan için yeryüzünde insanlara verilen eğitimin mahiyeti ile yeryüzündeki savaşlar arasında uygun bir ilişki kurarak yeryüzünde barış eğitimine hizmette bulunmak elbetteki kaçınılmaz bir sorumluluktur.

(x) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Barış ve Savaş

Tarihin mezarlığı küçük ve büyük savaşlarla uzun veya kısa süreli barışlarla doludur. İnsanın evrensel güven, özgürlük, kardeşlik ve barış istek ve duyguları hakkında kitaplar yazılmış, şarkılar söylenmiş, filmler çevrilmiş ve incelemeler yapılmıştır. Fakat savaşın kötülüklerini önlemek için kurulan savunma ittifaklarına, geliştirilen güçlü ordu ve silahlara, Birleşmiş Milletler Örgütüne rağmen savaşın korkunç bulutları insanlığın üzerinde halâ kol gezmektedir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından alınan korkunç dersler maalesef henüz yeterli olmayıp Dünyayı tamamen yokedici Üçüncü bir Savaş ihtimali de, tamamen bertaraf edilmiş değildir.

Savaşın elbetteki türlü nedenleri vardır. İnsanın kendi ülkesini, ulusal egemenliğini, inandığı değerleri ve özgürlüğünü koruma ihtiyacı, haksızlığa uğranılması vb. daha birçok kişisel ve toplumsal nedenler en başta gelir. İşin aslı düşünüldüğünde belkide asıl neden insanın kendisidir. Barış ve savaş insan toplumunun ürünüdür. Bilim ve teknolojinin başdöndürücü ilerlemesine, insanın aya ve yıldızlara gitmesine rağmen insan henüz kendisine gidememiş, kendisini keşfedememiştir. Kendisi ve dünyası ile savaş içindedir. Belki de insan, kendisini, umutlarını ve gerçekleri daha iyi anlama, problem çözme ve toplu yaşama sanatındaki yeteneklerini daha iyi keşfedebilme şansına ulaşabilse savaş ona daha çok anlamsız gelecek, barış içinde daha mutlu bir dünya yaratmadaki rolünü daha iyi anlayabilecektir. Böylelikle, ebedi bir dünya barışının yaratılıp korunmasında insan kendisine düşen görevleri daha iyi anlayacak, savaşmanın sorumluluğunu kolayca bir başka insana ve bir grup insana kolayca terketmeyecektir. İnsan, daha bilinçli, daha duyarlı ve daha akıllı davranma şansına sahip olacaktır. En azından umut edilmektedir ki, insanoğlu üzerinde yaşadığımız uzay gemisinde birlik ve beraberlik içinde işbirliği yaparak daha mutlu yaşamı gerçekleştirme olanağı bulacaktır. Çocuklarımız muhtemelen barış, sevgi ve başarı dolu bir dünyada yaşayacaklardır.

Burada asıl olan başlangıçta belirtildiği gibi savaş ve barışın ne denli iyi veya kötü olduğundan çok ulusal ve uluslararası sürekli bir barış dünyasının yaratılmasında, bir başka deyişle, barış eğitiminde eğitime ve eğitimcilere düşen görevlerle bu görevlerin eğitim-öğretim etkinliklerine getireceği doğurguların (implications) neler olabileceğini gözden geçirmektir.

Barış İçin Eğitim

Eğitimi insan davranışlarını arzu edilen yönde değiştirme süreci olarak kabul ettiğimize göre, asıl hedefin bireyin bilişsel, duyuşsal ve becerisel davranış niteliklerinin savaştan çok, arzu ettiğimiz dünyada barışın sürekli korunmasını ve kendine

mahsus değerler sistemi içinde gelişerek sürekli değişen dünya koşullarına uyabilmesini sağlamak olacaktır.

Çünkü insan barış içinde özgür olur ve gelişir. Doğabilecek bireysel ve toplumsal sorunların ancak ve ancak uygarca ve demokratik yollarla her sorun için birden fazla çözüm yolu bulunarak, uzlaşma ve hoşgörüyle savaşmadan çözülebileceğine, bildiğimiz kadarıyla insanın uzayda yaratılmış en yüksek yaratık olduğuna ve yaratılışından dolayı da barışa ve mutluluğa hakkı olduğuna inanması, inanmadan öte, inanç haline getirilerek bu değerler kişinin değerler sisteminde baş köşeyi işgal etmesi (internalization) gerekmektedir. Aksi halde Nobel Barış Ödülleri ve barış sevgisi bir anlam ifade etmeyebilir. Öldürücü silahlar yerine, dünyanın zaten mevcudu az, kıt kaynaklarını insanın mutluluğuna harcamayı ve çatışmaları bilimsel yollarla çözmeyi hayalperestlik telakki etmemelidir. Çağ, gerçekçilik ve mutluluk çağı olmalıdır.

Durum böyle olunca, gelecekte daha iyi bir dünyanın yaratılması için bugünün çocuk ve gençlerine barışa yönelik eğitim verilmeli, mevcut eğitim felsefelerinin gözden geçirilerek okullarda barış eğitimine yönelik öğretim programlarının uygulanmasına önem verilmesinde fazla gecikilmemelidir. Irk, yaş, cinsiyet, din ekonomik durum, milliyet ve ideolojileri ne olursa olsun herkesin tam bir barışa kavuşmuş dünyanın yaratılmasında müşterek ve insani bir sorumluluk taşıdığına iyice algılanması ve kavranması gerekmektedir. Örgün veya yaygın eğitim, eğitim şekli ne olursa olsun, hayat boyu tüm eğitim programlarının amaçları arasında barış eğitiminin amaçları öncelik taşınmalıdır.

Okullarda "öğretmen ve yöneticiler barış eğitimi için neler yapabilirler?" sorusu için akla gelen cevapların çoğu genellikle öğretim ilkeleri, amaçları, yöntemleri ve konuları olarak okul programlarında yer almış bulunmaktadır. İstenildiğinde eğitimciler bütün bunları daha çağdaş yaklaşım ve yaratıcı uygulamalarla kolayca gerçekleştirebilirler. Bu maksatla, eğitimcilerin iyi bildikleri kabul edilen faaliyet tarzlarından akla gelen birkaçı aşağıda tekrar belirtilmiştir. Bunlar:

1. Herşeyden önce, okullarda demokratik eğitime daha çok önem verilmeli, her fırsatta öğrencilerde demokratik davranışların geliştirilmesine gayret edilmelidir. İnsanın özgür, sorumlu ve değerli bir varlık olduğu, insanlar arasında kişisel farklar bulunduğu, bu yüzden birbirine benzemediği, farklı değer ve düşünce sistemine sahip olmalarının doğal olduğu, bu nedenlerle birey ve toplumlar arasında karşılaşılabilecek sorunların uzlaşma ve sağlam bir iletişim ve sabırla çözülmesi gerektiği benimsenmelidir.

2. İnsan ilişkilerinde başarılı olma sanatı öğretilmeli, evde, sokakta ve iş yerinde başkalarıyla iyi geçinmenin yolları öğrencilere kavratılmalıdır.

3. Hem bireyler hem de grup veya toplumlar arasındaki anlaşmazlık ve çatışmaların çözümünde iletişim, problem çözme, kendini başkalarının yerine koyabilme, yanlış algılama ve algılanma, hoşgörü, bireysel farklar, kültürel değer ve farklılara inanma v.b. konularda çocuk ve gençlerin daha çok bilgilendirilmesi ve duyarlı olmaları sağlanmalıdır.

4. Eğitimin genel ve özel amaçları arasında insan hakları, devletlerarası hukuk, ulusların egemenlik hakları ve özgürlükleri, hukukun üstünlüğü, çoğunluk ve azınlık hak ve kültürlerine saygı, yerel yönetim, güçlünün zayıfa üstünlüğü yerine zayıf ve güçlülerin birbiriyle işbirliğinin önemi, dünya toplumlarının ve genelde bütün insanların birbirine bağımlı oldukları v.b. amaçlar daha çok yer almalı; ders konuları da bu doğrultuda seçilip işlenmelidir.

5. Çeşitli derslerde, savaşın kötülükleri herne kadar belirtilse bile, barışı korumak için yeri gelince ulusal ve uluslararası birlik ve beraberliğin şart olduğu, herkesin şimdi ve gelecekte müşterek ülkelerde birleşip toplumun dil, din, tarih, sanat, demokrasi, laiklik gibi temel kültürel değerlerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve farklılık içinde toplumsal birliğin yaratılması eğitimin amaçları arasında gereken yeri almalı ve gerçekleştirilmelerinin önemi vurgulanmalıdır.

6. Eğitimin diğer önemli bir amacı da, zorunlu olduğu ve yeri geldiğinde bir savaşın önlenmesi veya kazanılması için okullarda bilim ve teknoloji eğitimine gereken önemin verilmesidir. Bu nedenle, ulaşım, iletişim, elektronik, bilgisayar, fizik, kimya, biyoloji ve ekonomi gibi derslerin programları geliştirilmeli; endüstri ve eğitim yoluyla yüksek bir teknoloji ve sağlam bir ekonomiye sahip toplumların savaş ve barış konusunda daha çok söz sahibi olabilecekleri ve barışa daha çok katkıda bulunabilecekleri asla unutulmamalıdır.

7. Okul programlarında barış ve savaş konuları sadece Sosyal Bilgiler derslerine bırakılmamalı, diğer derslerde de yaratılacak fırsatlarla dersler arasında yeterli ilişkiler kurularak konular iyice işlenmelidir. Özellikle, okul programlarında yer alan Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları, Dünya Barış günü, Unesco, yerel kurtuluş günleri, ulusal bayramlar v.b. gibi önemli gün ve haftalardan faydalanılarak insan ve toplumların barış içinde daha iyi kalkınıp gelişebilecekleri, mevcut maddi ve manevi kaynakları daha iyi kullanabilecekleri öğrencilere öğretilmelidir. Körükörüne bir savaş aleyhtarlığı değil, fakat çok değerli ve onurlu bir barışın gereği iyice kavratılmalıdır.

8. Derslerde, tarih boyunca görülen diktatörlüklerin, diktacı bir tutumla yönetilen ulusların engeç hem kendilerine hem de başka uluslara savaş ve yenilgilerle dolu büyük zararlar getirdikleri, ülke insanlarına getirilen bu maddi ve manevi zarar

bilânçolarının çok pahalıya mal olduğu çeşitli yollarla açıklanmalıdır. Böylelikle, özgürlüğe dayalı demokratik toplumların savaşı önleyip barışı sürdürmede daha başarılı ve ideal toplumlar olabilecekleri vurgulanmalıdır.

9. Okullarda öğrencilere üzerinde yaşadığımız dünyanın gittikçe küçülerek çeşitli ulusların ticaret, ulaşım, iletişim, eğitim, kültür ve teknoloji alış verişiyle birbirlerine daha çok yaklaşmakta ve bütünleşmekte (interdependent) oldukları; böylesine uluslar ve kültürler arası bir ilişki ve iş birliğinin arttığı bir dünyada barışın korunmasında her insanın ve ulusun büyük yararları ve rolü olduğu benimsetilmeli ulusların artık ayrı birer ada değil, birbirleriyle ilişkili ve gelişen tek bir dünyanın yaratıcı, yapıcı ve çağdaş birer üyesi olma zorunda oldukları açıklanmalıdır.

10. Son olmamakla birlikte, bütün bunların en önemlisi, insanların yukarıda sayılan amaçlara ulaşmasının eğitim yoluyla geliştirilecek barış ikliminde daha iyi gelişip serpileceklerine ait tutum ve inançlarına bağlı olacağına, bu tutum, bilgi ve inançların kazanılmasında ise eğitimcilerin büyük sorumlulukları olduğunun bilinmesi ve unutulmamasıdır.

Sonuç

Savaşların yeryüzünden silinmesi veya enaza indirilerek zararsız hale getirilmesi ve böylelikle her alanda çok hızla gelişen dünyaya evrensel barış, özgürlük ve kardeşlik getirilmesinde eğitim ve eğitimcilere büyük görevler düşmektedir.

Eğer gelecekte iyi ve mutlu, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh"larla dolu bir dünyanın yaratılmasında eğitimin gücüne inanıyorsak, savaş ve barışın toplumsal bir tutum, gelecek kuşaklar için yeni bir dünya düzeni, bir bakıma, genelde bir insan eğitimi sorunu ve konusu olduğu kabul edilmelidir. Eğitim ve eğitimcinin imkân ve sorumlulukları çerçevesinde her tür düzeydeki okul programları yeniden incelenip geliştirilmelidir. İnsan sevgisi ve mutluluğu, insanın temel hakları ve özgürlüğü, demokrasi, insan ilişkileri ve iletişimi, uluslararası işbirliği, Birleşmiş Milletler ideali, dünyadaki toplumların doğal ve kültürel zenginlik ve güzellikleri birbirleriyle yardımlaşmaları, ulusal birlik ve beraberliğin önemi, insanın üstünlüğü ve değeri gibi konular bütün derslerde fırsat buldukça işlenmeli; bu konuların çocuk ve gençlerin geleceğindeki önemleri kavratılmalı ve bu yüksek değerlerin onların değer yargılarının birer temel taşı olmasına gayret etmelidir.

Unutmamak gerektir ki, savaşıra rağmen, ebedi barışa susayan dünyamızda, barışın kazanılıp veya kaybedilmesinin eğitimcilerin çocuk ve gençler üzerindeki etkisine, kabul edilen eğitim hedeflerinin gerçekleşmesine bağlı olacaktır. Çünkü savaş cephelerde değil insan beyinlerinde ve sınıflarda kazanılır veya kaybedilir.

Kaynakça

- Aytaç, Kemal. **Çağdaş Eğitim Akımları**, Ankara: D.T.C.F. Yayınları, No: 265. 26-61
- Conant, James Bryant. **Education and Liberty**, N.Y.: New American Libray, 1952.
- Michaels, John, U., **Social Studies for Children in A Democracy**, N.J.: Prentice - Hall, 1956, 1 - 29.
- NEA, **Youth Education**, Wash D.C. 1968, 46-57.
- Oğuzkan, Ferhan, A., **Öğretmenliğin Üç Yönü**, Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1968, 101-107.
- Phenix, Philip H., **Philosophies of Education**, N.Y.: Jonh Wiley + Sons, 1963, 55-64.